

SZÉPIRODALMI

FIGYELO.

28-ik szám.

Szerkesztői szállás. A lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám.	Megjelenik e lap esütörtökön. Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.	Kiadó hivatal. Ahol az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám.
--	---	--

MÉGIS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

II.

A magyar fordító, miután eredetie gondolatával és, a mint mondók, ettől elválhatlan stílusával tisztában van, már a másik oldalra szól a hűség erénye is, mindenek feletti első, sőt egyetlen kötelessége a fordítónak, magyarul, nemzetiesen magyarul írni. Más szóval: a fordítás olyan legyen, mintha a szerző az ő egész egyéniségével, képzelődésével és eszével *tiszta magyar és magyarul beszélő családban* nevedve, magyarul írta volna az illető munkát, úgy magyarul, hogy azon semmi idegen iz se érezék. — Ö. „*Ön ellent mond magának.*” — Én: mennyiben? — Ö. „*Egész egyéniségét kívánja egyfelől a szerzőnek, más szavával kivettezteti nemzetiségiből. Avagy nem lényeges alkotó része-e ez a nemzetiségnek?*” — Én: *hogya ne volna? S aztán?* — Ö. „*Hidegen felel, a miből azt se tudom kivenni: elismeri-e vagy nem a hibás ellenmondást. Ezért igazában nem is tartoznám tovább menni. Hanem most még jog helyett kegyben hagyom önt részesülni,¹⁾ és mondok még valamit, a mi tán felrázza egykedvűségiből.* — Én: *Vágyom hallani.* — Ö. „*Midőn ön oly tiszta és minden idegen iztól ment magyarsággal akarja beszéltetni a szerzőt, nemcsak őt fosztja meg egyénisége egyik*

érdekes vonásától, de²⁾ nemzete olvasóját is attól a jogától, hogy az eredeti író egész *mivoltában ismerhesse.*” — Én: *Jogot jogért, édes barátom. De most hagyjuk ezt. Tetszik tudni, hogy az a görög levették ideálja, Alcibiades, selypített, és ez is jól állott neki, sőt szintugy emelte kellemét. Az ön kedvese szép arczán, hibátlan szabásu szájától balra félhüvelyknyire, semmi cosmeticummal el nem enyészethető szeplő van. Az ön szeme előtt ez a szeplő is kedves ugy-e? És ha holnap némi csoda által ott nem szemlélné, szintugy rosszul esnék önnek.* — Kérem, ne szóljon semmit. — Ön egészen helyesli a Kisfaludy-Társaság hajdankori decisioját, a mely szerint Anakreon dalai, vagy nem tudom, melyik más classicus író fordítását hibáztatta az okon, hogy a görög iz nem érzik rajta? — Ö. „*Már azt tökélyesen helyeslem és azt mondom, hogy én a fordításban, ha nincs meg benne a görögös iz, nem ismerek Homerusra, Euripidesre, vagy Thucydidesre; nem Ciceróra vagy Sallustiusra, ha nem látszik át a tőlük fordított darabokon a latinság, és így tovább.*” — Én: *Ön persze tud nemcsak latinul hanem görögül is, és ama műveket olvasta több mással együtt eredetiben?* — Ö. „*Tudok és olvasom azokat.*” — Én: *igy már*

¹⁾ A barátom németül gondolkodik, és azt akarja mondani: „Ich will Ihnen diesmal Gnade für Recht andeihen lassen.” A Recht itt azonban nem jogot, hanem szoros igazságtételt jelent. Az ilyes szószálhasogatásokkal azonban fordítóink nem gondolnak.

²⁾ Azaz: „hanem.” Ez a szó a mai irodalmi stílusból, úgy látszik, ki van küszöbölve Természetesen és nemzetiesen beszélő magyar a *de* és *hanem* használatában soha se vét.

értem. ¹⁾ De — hogy kedve szerint szóljak önnek, mint a ki németül is tud — az én nem mérvadó véleményem ²⁾ szerint, a kik nem tudnak görögül és latinul, azok az olvasók alig ha fognák érezni az ön részről annyira sajnált hiányt. Már pedig, ismét nem mérvadólag, úgy vélem, nem azok számára fordítunk, a kik az eredetieket birják olvasni; vagy hogy? — Ö. „Azért, hogy valaki előtt nem ismeretes valami jog élvezete, nem tartóztatandó el tőle.“ — Én: Jogot, jogért, most már erősebb nyomatékkaal ismétlem. És bizony kétségtelenebb és erősebb jog az anyai nyelv szeplőtlen és fordítatlan állapotjában való élvezése, mint az idegen nyelveknek ily helytelen uton és módon való kóstitatgatása. Mit gondol ön, vajon kellemes volna-e az egyetemi tanulóknak, ha Kovács Gyula helyett bár egy Owen, Milne-Edwards, vagy Bronn adná is elé töredezett magyar nyelven a zoológiát? pedig a nevezettek ugyancsak érdekes egyéniségek; a mihez az az ön szerint lényeges nemzeti vonás is járul, hogy nekik bizony már késő jól megtanulni magyarul. Vagy azt hiszi ön, hogy a müncheni játékszini közönség nagyobb élvezetét lelné abban, ha Bulyovszkyné magyaros szófüzéssel és accentussal fűszerezné német szavallatát? Elengedem önnek a feleletet; és bocsánatot kérek, hogy nem folytathatom tovább beszélgetésünket; mert olvasóimnak elsőbbségre van, hogy hozzájuk intézzem elmélkedéseimet. Isten önnel!

No hát kegyelmes olvasók, hazám érdemes fiai és leányai! — (Mert midőn a szépnemből annyi író nő válik, csak akad egy-kettő olyan is, a ki hallani akarván a kritika szavát — bátor csak kíváncsiságból — olvassa a Figyelőt). Az az én közbeszóló barátom nem egyedül áll, hanem képviselője egy egész pártnak, még pedig jelenben nagyon hatalmasnak, a mely nyelvünk tősgyökeres sajátságai idegen vonásokkal való zagyvalásában, a mi több, amazoknak ezek által kiküszöbölésiben nemcsak nem látja sérelmét a nemzetiségnek, sőt nyelvünk tökélyesülésének eszközét, haladásának útját látja benne. Abban se' hiszem, hogy csalód-

jam, ha azt gyanítom, hogy önöknek is nagyobb része tagja im e felekezetnek.

Szabadjon azért épen önöknek jelenteni ki — kérvén, hogy adják tovább minél szélesebb terjedelemben — azon való csodálkozásomat, hogy önök maguk magukkal abba a szembeszökő ellenmondásba, abba a ropant következetlenségbe keverednek, a melyet ezennel nemcsak kijelelni hanem részletezni is fogok.

Önök előtt a nemzetiség oly imádandó, magasztos, és hévvel ölelt eszme, a milyen szeretett, magasztos, imádandó csak lehet eszme a világon. Önök ennek az eszmének eleitől fogva ősie birtokában voltak és vannak, régebben és teljesebben mint a mai Európának nem egy népe, a kiknél ez nem annyira velök született, egyedül magáért szeretett, ápoltt eszme, mint más irányzatokat fedező ürügy. Önöknél — miért ne mondjam, nálunk — oly bőven fakadozott ez áldott szent eszme forrása, hogy életadó vizét szívesen megoszthattuk a velünk e hazát közösen élvező, de velünk közösen is törő, szenvedő, bár eredetben, nyelvben különböző népekkel is, mégis elég maradt nekünk akár a részegítő jóllakásig. Oly bőven hajtotta és terjesztette ágait ez az élőfa, hogy üdítő hús árnyékába befogadhattunk másokat is, mégis maradott „számunkra hely“ alatta. Minő örömmel üdvözlöttük mi a nagy Széchenyi nagy reform terveit, mert azt a feltételt kötötte melléjük, hogy minden műveltségi ág, a melyet egyben vagy másban nálunknál elébb haladott országoktól kölcsönzünk, a nemzetiség ama tősgyökeres élőfájába legyen oltva. Minő szenvedélyvel ragaszkodunk mindenhez, a mi kapcsolatban van nemzetiségünkkel: szokásainkhoz, eledeleinkhez, italainkhoz, vendégszeretűnkhöz, viseletünkhöz, zenénkhez; minő gonddal öröködünk fenntartásuk felett, feltűjük, óvjuk az elkorcsosulástól! Csupán csak egy van kirekesztve ez imádás, e tisztelet, e szeretet, gond, öröködés, óvás alól, egy: a mostoha, egy: a hamupipőke: édes anyai nyelvünk! s egy: a megvetett Don Quixote, a ki ennek nemzetiessége mellett hadonáz — csekély magam.

Most már önökön a sor csodálkozni, hogy ily — mint képzelik — igazságtalan vádat emelek. Ki is látta vagy hallotta, hogy gyer-

¹⁾ Korcs-magyarsággal úgy kellett volna mondanom: Akkor már értem. (Dann versteh' ich es.)

²⁾ Nach meiner unmassgeblichen Meinung.

mekeik közt különbséget tevő szülők e gyengességöket — mondjuk vétköket — bevallották volna? Hiszen önök is szeretik, ápolják nyelvünket! Igen, szeretik, ápolják, mint az ó francia és olasz kertész a puspántját, a taxusát, a melyekből gulákat, oszlopokat, bálványokat, filegoriákat nyirtak; mindent meghagytak és megadtak nekik, csak természeti növényeket, hajtásukat és termetöket nem. Szeretik önök, igen! úgy hogy kivették az édes anyai földből, beültették a „nyelvmívelés“ melegházába, berekesztették tikkasztó levegőjébe; terepély ágait lapos rácsozatra feszengették, idegen családbeli ágakat oltottak belé. Köszöni ő az ilyen szeretetet!

Lássák önök, ha végig tekintenének a különböző népek során, azt tapasztalnák, hogy mindenütt, ahol a műveltség a legmagasabb fokon áll vagy állott valaha, nyelv tekintetében a legridegebb conservatismus az uralkodó eszme, még több: az uralkodó érzelem. Demosthenest szónoki nagy tekintélye se menthette meg, hogy az athenaei varga meg ne feddje soloecismusáért. Liviust patavinismussal vádolták az exclusiv izlésű rómaiak. Nézzék meg önök, mily keményen örködik olasz, spanyol, angol, francia nyelve tisztasága felett; nem a szavak, hanem az idiotismusok purismusa értelmében. Olvasásuk önök Montaigne Essays-it, és vegyék eszökbe, hogy a gyökeresen ó klasszikai neveltségű és képzettségű író mily tösgyökeres nemzeti francia nyelven vetette papírra érdekes gondolatait, a melyeken a graecismus vagy latinismusnak nyoma se látszik; holott az ellatinosodott Thuanusnak francia irataira fittyet hánynak és irodalmi szemétnak tekintik. Az olasz irodalmának azt a korát, a melyben a francziáskodók elfajulás veszélyibe hozák a nyelv ép természetét, szeretnék kitörölni a történelem könyveiből. Gibbon nagy nevére a stíljében ócsárolt, pedig idegentől nem is sejthető gallicismus veti az egyedüli árnyékoltot. Még oly nép is, mint például az orosz, a mely csaknem egészen idegen forrásból meríti műveltségét, s a külső szokások és fogások elsajátításában rendkívüli hajlékonysága van, még az is tisztán megőrzi nyelvét minden külbefolyástól, idegen elemmel való megvesztegetéstől. Ellenben oly népek, a

melyek különben bajosan tanulnak, a melyeknél a műveltség leglassabb lépéseket tesz előre, legkönnyebben hagyák prédára nyelvöket, leginkább ki engedék vetközni eredeti formájából. Példa reá mongol, finn, török, perzsa; mind azok a nemzetek, a melyekkel tudós philologusaink atyafiságot akarnak kötni. Ez ellen ugyan semmi kifogásom sincs; de hogy az a vonás, a mely nyelveink elkorcsosulásában áll, ne fűzze szorosabbra a rokonságot, lelkemből óhajtom. Már pedig fájdalmasan tapasztalom, hogy a míg az angol és német bibliák, még a francia is, a vesztegetetlen nyelvek és sajátosságai képit viselik, a finn és magyar fordításai a szent könyvnek, az utóbbiban jelesen a Károlié, épen nem felelnek meg ennek az eszmének.

És önök mégis úgy belé vannak hevülve a természettel ellenkező ama virágházi ápolásba, hogy azt tartják értetlennek, balgának, vagy a haladás, művelődés szántsándékos nyügének, csaknem árulónak, a ki az önök eljárása helytelen voltát meri feszegetni. Azt hiszik, hogy még nagylelkűen bánnak vele, ha ignorálják hasztalan figyeltetéseit, lenézik tehetetlen erőlködéseit, fitymálják kéretlen, elavult, czopos tanácsát. Ime több 20 esztendejénél, hogy kiáltó szó vagyok a pusztában. Ennyi ideje, hogy untalan variálok azt az egy themát: hogy minden nyelvnek és így a miénknek is — még pedig mily szép mértékű adományban — megvan eltéveszthetlen, elvitázhatatlan, állandó jellemvonásokhoz kapcsoltsolt, velök élőhaló egyénisége, a melyen a legkisebb sértés is sorvasztással fenyegető sebet ejt; a melyről el lehet mondani, hogy „valaki felbont egyet a legkisebbik parancsolatok közül, legkisebbnek mondatik“¹⁾ a higgadt és józan gondolkozásnak tanácsában. Hogy nyelvünk arra a sorsra jut ma-holnap a mire egy nagy ur tiszta goth-izlésű kastélya, a melyből izléstelen birtokosa minden éven lerontatva egy-egy darabot, mást-mást rakata helyébe, hol római, hol görög, hol renaissance, hol Vignola, hol Bernini, és ki tudja, még hány modorban, a míg végre egy idomtalan tömeg lett belőle, a melynek szabályát vagy inkább sza-

¹⁾ Mát. Év. V. 19.

bálytalanságát egy Henszlman se tudná kibonyolítani chaosából.

Ama roppant hőskölteménynek a *Rámájának* van egy episode-ja¹⁾; hadd mondjam el röviden, *Trisanku* Ajodhja királyának egykor eszébe jut, hogy ő eleven szeretne eljutni Indralókába vagy is az égbe, az istenek hátlékába. Elmegy a főpapjához *Vasisthához*, és követeli tőle, hogy intézze el a kellő innepélyes áldozatot, a mely eszközölje kívánsága teljesülését. „Szó sincs róla“ feleli szárazon a brahman. Aztán emennek száz fiához folyamodik, a kik hasonlóképp elutasítván, patvarkodni kezd, a mire a száz fiu megátkozza, és csandálává²⁾ változtatja. *Trisanku* ezzel se csügged, flectere si nequeo superos, Acheronta movebo, mondja — az igaz, *Trisanku* nem tudott latinul³⁾, de sanszkrtul meg az olvasó nem tud, és

¹⁾ Magyarul neveztem volna, hogy kegyelmet nyerjek a puristák szeme előtt; de az Akadémia szótárában csak azt leltem reá: mellék kereskedés. Német magyar szótárom pedig más nincs.

²⁾ A ki előtt nem ismeretes ez a szó, olvassa páriának. De ez meg a szanszkrt irodalomban ismeretlen.

³⁾ Az az, hogy ebben se vagyok már egészen bizonyos, a midőn egy tudós német philologus tüzetes munkát írt e kérdés fejtegetésére: „Sprachen die alten Römer griechisch oder sanskritisch?“ És azt határozza el benne, hogy

nem idézhetem az eredeti slókat — elég az hogy ő bizony *Visvámitrához* megy panaszkodni, a ki *Vasisthával* a legmérgeesebb harcban van a brahmani méltóság felett. Ez, csak azért is, hogy halálos ellenségin boszút ejtsen, legott megteszi a szükséges szertartást, és az áldozat füstjében felküldi *Trisankut* az égbe. Az istenek a kéretlen, váratlan vendéggel kurtán bánnak és nyakra före lebuktatják. De ott van ám *Visvámitra* is, és nem hagyja a földre érkezni. És *Trisanku* maig is ott lebeg egy éli csillag képében fejfelé aláfelé a levegőben.

Ha azon az uton hajtják önök, a melyen megindították, így fog nemsokára lebegni a műveltnek nevezett magyar irodalmi nyelv is a magyar és nem magyar között.

Részletes kimutatása ez állításomnak és annak, hogy mikép okozták ezt az állapotot a fordítások, hadd maradjon a III-ik szakaszra. Addig tán kifúják önök ellenem méltán gerjedt haragjokat, mint a martiusi közelebbi fergeteg, a melyet Balla Károly — nem jövendőlt meg.

BRASSAI.

görögül, még pedig aeoliai dialectuson beszéltek. „Egy szép reggel“ mi is arra fogunk felébredni, hogy nem magyarul, hanem vogulul beszélünk.

BELIRODALOM.

ATALA KÖLTEMÉNYEI. Pest. 1861.

Nem vagyok feltétlen barátja azon elméletnek, mely a gyöngéd nőt az irodalom teréről leszorítja s semmi feltétel alatt nem akarja engedni, hogy *Parnassz* koszorúján után nyuljon. Nem kísérem gunynyal az érző leányka első, önkénytelen dalkísérleteit, sem megrovással az asszony szellemnyilatkozatát, midőn életének egy kiegészítő részletévé tette azt, hogy eszméit, tapasztalásait a figyelmes papírral közölje. Sőt inkább Berzsenyivel tartok, ki *Dukai Takács Judithoz* írt szép episztoláját így kezdi:

„Hogy a szelíden érző szép nemet
Letiltva minden főbb pályáiról,
Gazsalyra, záre kárhoztatni szokta
A férfitörvény, valjon jól van-e?
Igen, ha az csak úgy tekinteték,
Mint ösztönünknek szenvedő edénye
S nyers kényeinknek játszó eszköze.“

Hogy a lángész, minő Sand George, Currer Bell, minden elmélet dacára utat tör magának, hogy a határozott tehetség és tanulmány, mint Palzownő, Flygaré Karlén, miss Somerville — nem fogja magát csupa férfi szeszély által elhallgattatni — úgy hiszem magában is világos, s az ily kiváló szellemeknél csakugyan el van vesztegetve a szigorú tiltó rendelet minden korholása. Kikre lesz tehát hatással, ama hideg elmélet? A merőben tehetségtelenre, — s ez nyereség volna nálunk, hol — fájdalom — egy idő óta iskolás leánykák sületlen kísérletei kezdik egykét hivatott írónőnk művei mellett a nagyobb tért elfoglalni; de gyakran a tehetségtelenség van a legtöbb önbizakodottsággal, vagy önvakítással párosulva; — és a szelíd, benyomások iránt fogékony kedélyre, mely megriad — mint a nyájas szóhoz szokott galamb, ha egyszer ostoresattogást hall. És vajon e szelíd, mély kedély nem nyilatkoztatta volna-e ki dalaiban a nő szív egy oly rejtett mélyedését.